

Андреј Р. Бојић^[1]

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Београд (Србија)

УДК 327.7:551.583(100)"20"

005.342:504.7

Прегледни научни рад

Примљен: 11.03.2022.

Прихваћен: 22.03.2022.

doi: 10.5937/napredak3-36911

Развој климатске дипломатије и њен значај за савремене државе

Сажетак: Климатске промене су један од највећих изазова с којим се суочавају модерне државе и цело човечанство. Оне имају велики утицај на готово све спољнополитичке изазове у XXI веку. Научници и стручњаци постигли су сагласност о њиховом значају. Међутим, недостају политичка сагласност и формулисање ефикасног политичког одговора. Будући да се дешавају глобално, политички одговор на њих мора бити међународни, регионални и локални. Да би се ефикасно одговорило на климатске промене, оне се морају ваљано разумети, адекватно анализирати и државе морају имати капацитете да се у спољној политици успешно изборе с тим изазовом. Другим речима, државе морају да изграде унутрашње капацитете за успешно вођење климатске дипломатије, која је од појаве овог изазова у међународној агенди, почетком деведесетих година прошлог века, постала главно спољнополитичко средство у изградњи међународног климатског режима. Од првог глобалног УН Самита у Рију (1992) до последњег у Глазгову (2021) климатски режим је настајао брже или спорије у зависности од већих или мањих успеха климатске дипломатије. Данас, када су последице климатских промена све уочљивије, а грађани све гласнији, државе више не могу себи да дозволе аматеризам у тој области спољнополитичке активности. Измењени концепт међународних односа који је донео и измењен концепт безбедности има шири поглед од искључиве оријентације на државу. Све ово укључује и државе Југоисточне Европе које успешном климатском дипломатијом могу дати стварни међународни допринос, али и побољшати међусобну регионалну сарадњу и унапредити свој економски развој.

Кључне речи: климатске промене, климатска дипломатија, климатски режим, Оквирна конвенција Уједињених нација о промени климе (енгл. UNFCCC), зелена транзиција, Југоисточна Европа, декарбонизација, зелени опоравак, регионална сарадња

Постоји један изазов који одређује контуре овог века много драматичније него ли било који други и то је хитна претња због промене климе.

Барак Обама, председник САД 2008–2016.

У члану 1. Оквирне конвенције УН о промени климе (UNFCCC) каже се да „промена климе

означава ону промену климе која је директно или индиректно условљена људским активностима које изазивају промене у саставу глобалне атмосфере, и која је суперпонирана на природна колебања климе, осматрана током упоредивих временских периода“ (United Nations, *Treaty*

[1] andrej.bojic@gmail.com

Series, Vol. 1771, p. 107 или, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 2/97). У литератури постоје бројна одређења климатских промена. За потребе овог рада одредићемо климатске промене као оне промене климе које се директно или индиректно приписују људским активностима које мењају састав атмосфере и које се, за разлику од климатских варијабилности, бележе током дужег периода (Sekulić, Dimović, Jović, Todorović, 2012, str. 13). Климатске промене сигурно нису највећи изазов у XXI веку, међутим, свакако јесу изазов који има највећи утицај на све друге изазове. После безмало тридесет година од када су климатске промене постале део светске агенде, на Светском самиту Организације уједињених нација у Рио де Жанеиру,^[2] 1992. године, научници и стручњаци постигли су готово апсолутну сагласност о њиховом значају. Требало је више од педесет година научних дебата и доказивања да би академска и стручна заједница заузеле став да су оне наша реалност и опасност која озбиљно прети човечанству. Најважнији доказ је ипак пружила сама природа. Природне катастрофе, које су само наизглед изненада погодиле планету, биле су највећа потврда. Иако се научно климатске промене све мање оспоравају, о њиховом значају у овом не тако кратком периоду колико су део светске агенде није постигнута ни политичка ни „пословна“ сагласност.

Док су о настанку и утицају климатских промена урађена многа истраживања, постоји празнина у дискусијама о томе како треба да изгледају међународни климатски режим и климатска дипломатија као основна међународна активност која треба да води ка његовом успостављању. Све што је створено до данас чини се да је створено *ad hoc*, управљајући се према могућностима за постизање компромиса са највећим емитерима или у покушају да се пронађу хитни одговори на упозорења која су долазила из природе или од јавности. Нажалост, све веће и чешће природне катастрофе почињу да нас убрзавају у проналажењу одговора. Упркос огромним напорима међународне заједнице да се донесу заједничке политике и постигне договор у овој области, резултата нема много. Разлози за то су бројни, али је свакако један од најважнијих одсуство пуне партиципације највећих светских загађивача, како држава, тако и компанија, и из групе развијених земаља и из групе земаља у развоју. И једни и други се у формулисању таквог става и политике воде искључиво националним интересима у погледу развоја. Земље у развоју не виде своју одговорност јер сматрају да имају право на свој развој, исто онако и у истој мери у којој су га имале данашње развијене земље док су грабиле ка свом пуном развоју, не хајући притом за уништавање човекове околине. С друге стране, развијене

[2] Конференција Уједињених нација о животној средини и развоју, такође позната и као Самит у Рију или Светски самит или Земаљски самит (енгл. Earth Summit) била је међународна конференција на највишем нивоу одржана у Рио де Жанеиру од 3. јуна до 14. јуна 1992. године. На Самиту је учествовало 178 држава, од којих је 118 послало своје председнике или премијере, око 2.400 представника невладиног сектора и неких 17.000 људи из невладиног сектора (прим. аут.)

земље не желе да се одрекну свог степена развоја заснованог на енормном коришћењу фосилних енергената и одбацују одговорност за настале климатске промене тврдњама да уколико се од њих захтева да успоре свој развој, то исто морају да ураде и земље у развоју. На овај начин се налазимо у својеврсном зачараном кругу. При томе, сви се у том кругу понашају као слободни јахачи (енгл. *free riders*) и нико не жели да сагледа реалност из угла заједничког интереса, који говори да се проблеми узроковани променама климе не задржавају на националним границама. Из овог стања може се изаћи само дуготрајним разговорима и договорима – климатском дипломатијом.

Историјски развој климатских преговора и климатске дипломатије

Први покушаји да се дефинише проблем климатских промена начињени су средином прошлог века, када је мали број научника препознао и доказао утицај човека на драстичну промену климе која се манифестовала порастом нивоа океана и мора и растом глобалне температуре. Од осамдесетих година прошлог века, под утицајем научних истраживања, међународна заједница је почела, доста стидљиво, да износи ово питање на агенду међународне политике. Прва велика промена настала је на поменутом Самитом у Рио де Жанеиру почетком деведесетих година. Од тада до данас начињени су бројни кораци ка успостављању свеобухватног оквира климатске политике у међународним односима који је почео да се назива климатски

режим. Најзначајнији корак направљен је те, 1992. године усвајањем Оквирне конвенције о промени климе под окриљем Организације уједињених нација (енгл. *United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC*). Она је постала главни носећи стуб дипломатске активности на успостављању глобалног климатског режима. Међутим, као што истиче Дарко Надић, релативно касно је проблем загађења човекове средине постао један од главних проблема савремене људске историје. Он ипак закључује да је информација о уништавању природе уграбила последњи тренутак да заживи и да се медијски представи (Nadić, 2012). С мање или више успеха, брже или спорије, данас се може рећи да више нема дилеме да та информација постоји и да се климатски режим развија, а да ће се процес његовог успостављања наставити. Главну активност унутар тог процеса чине не-престани преговори између држава о модалитетима за бављење изазовом који представљају климатске промене. Алат који државе користе за ту активност јесте климатска дипломатија, као најновији и најмлађи вид мултилатералне дипломатске активности држава у савременим међународним односима. Потписивању ове конвенције претходио је први званични, више стручни и научни скуп, који је 1979. године одржан у Женеви – Прва светска климатска конференција, у организацији Светске метеоролошке организације. Најзначајнији резултат тог скупа било је оснивање Међународног панела за климатске промене (енгл. *International Panel in Climate Change – IPCC*). Управо ће извештај који је IPCC објавио једанаест година касније, 1990. године, послужити као научна и стручна основа

за сазивање Самита у Рију 1992. године. Од тог историјског самита до данас прошло је скоро тридесет година током којих су климатски преговори имали мање или веће успоне и падове. Чешће је било речи о застоју него о напретку, па се данас чини да су неки аутори у праву када их описују као преговоре „корак напред, два корака назад“. Од Самита у Рију под окриљем успостављене UNFCCC почели су да се организују најпре периодични, а затим и редовни годишњи светски састанци на највишем нивоу као Конференције страна потписница (енгл. Conference of Parties – COP), којих је до сада одржано укупно 26. Последњи је одржан прошле године у Глазгову (Уједињено Краљевство). Овде је важно подсетити да је Конференција страна (COP 26) у Глазгову требало да се одржи крајем 2020, али је због избијања пандемије коронавируса одложена за 2021. годину. На COP 25 у Мадриду Србија је изабрана за једног од седам потпредседника Конференције у Глазгову у име Групе земаља Источне Европе, чиме је наша земља добила признање за активну партиципацију у овом процесу и постала један од видљивих актера. Иако су сви значајни јер дају моментум целом процесу, неки „COP-ови“ су ипак били важнији по својим резултатима. Значајнији догађаји у том процесу током протеклих деценија одиграли су се 1997. године на COP-у у Кјоту (Јапан) када је потписан први глобални

Протокол о доприносу држава смањењу емисија гасова са ефектом стаклене баште (енгл. Kyoto Protocol),^[3] који је ступио на снагу 2005. и имао рок важења до 2012. године. Следећи важан догађај био је COP 13 на Балију (Индонезија), 2007. године, када је усвојен Акциони план са Балија (енгл. Bali Action Plan),^[4] којим је предвиђено формирање глобалног механизма за финансирање борбе против климатских промена оснивањем Глобалног механизма за животну средину (енгл. Global Environment Facility – GEF)^[5]. Затим је уследио Самит у Копенхагену (Данска) 2009. године од којег се очекивало да ће постићи нови и бољи глобални споразум, који је требало да наследи Протокол из Кјота за који је већ тада било јасно да неће дати жељене резултате. Међутим, Копенхаген је био велико разочарење за све учеснике будући да највеће земље (САД, Кина, Русија, Индија, Аустралија итд.) нису успеле да постигну договор. Након Копенхагена, изгледало је као да је цео процес изгубио смисао. Ипак, да не буде све тако црно, Копенхаген је успео да лансира нови механизам за финансирање у виду Глобалног климатског фонда (енгл. Global Climate Fund – GCF).^[6] Конференције из Канкуна (Мексико) 2010. године, Дурбана (Јужна Африка) 2011. и нарочито Дохе (Катар) 2012. године дале су оптимистичнији импулс целом процесу. У Дохи је усвојен Доха амандман који је био део ширег пакета (енгл. The

[3] Детаљније на: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-kyoto-protocol/what-is-the-kyoto-protocol/kyoto-protocol-targets-for-the-first-commitment-period> (приступљено 7. 3. 2022).

[4] Детаљније на: <https://unfccc.int/resource/docs/2007/cop13/eng/o6a01.pdf> (приступљено 7. 3. 2022).

[5] Детаљније на: <https://www.thegef.org/> (приступљено 7. 3. 2022).

[6] Детаљније на: <https://www.greenclimate.fund/> (приступљено 7. 3. 2022).

Doha Climate Gateway),^[7] а којим је постигнута сагласност држава потписница да се важење Кјото протокола продужи до 2015. године, још три године након његовог званичног престанка, када је планирано усвајање новог глобалног споразума. Свакако најважнији угаони камен за успостављање глобалног климатског режима после Самита у Рију (1992.) и Протокола из Кјота (1997) био је Самит у Паризу,^[8] 2015. године, на којем је закључен Париски споразум (енгл. Paris Agreement), нови и овог пута обавезујући глобални споразум о смањењу емисија гасова са ефектом стаклене баште који је наследио онај из Кјота. Овог пута државе су се одлучиле за другачији приступ од оног из Кјото протокола. За разлику од 1997. године, када се покушало с глобалним договором у погледу циљева за смањење, што се није показало као добар пут, у Паризу су државе одлучиле да промене правац и крену „одоздо нагоре“, што је у пракси значило да се саме државе обавезу колико ће смањити емисије и да се онда тога стриктно придржавају (Purvis, Belenky, Lefton, Langley, 2016).

Поред Оквирне конвенције о промени климе у последњих тридесет година потписано је још неколико значајних међународних конвенција и уговора који су постали темељ климатског режима. Климатске промене, климатска дипломатија и заштита животне средине уопште тако су постале теме, које су добиле већи простор у међународној агенди. Својим сталним и непре-

кидним развојем у последњих тридесет година ове конвенције превазишле су свој формално-правни значај и постале својеврсне платформе и механизми сарадње и надметања између држава. Бројни аутори и експерти из спољнополитичке праксе слажу се да ће у годинама које су пред нама питања регулисана овим конвенцијама бити призма кроз коју ће се преламати нови, не тако лако видљиви економски односи између држава, што ће само по себи у будућности стварати нове оквире за сарадњу, али и нове могуће оквире за конфронтацију између држава. Из изазова климатских промена и њиховог деловања на друге изазове с којима се суочавају државе у XXI веку настаће многи безбедносни ризици и претње, који више неће имати јасно препознатљив оквир, а самим тим ни јасну матрицу за регулисање. Нема сумње да ће климатске промене само појачати утицај изазова као што су недостатак обрадиве земље, пијаће воде, миграције становништва, ерозија итд. Ови изазови под дејством климатских промена које се јављају као мултипликатор других изазова лако могу прерасти у сукобе који могу да постану насилни. Ово нас доводи до измена у савременом концепту безбедности, где све већи значај почињу да добијају невојни изазови, ризици и претње садржани у социјеталној и еколошкој димензији безбедности (Buzan, 1998). Уколико желе да успешно управљају овим новим изазовима, државе ће морати да развијају нове унутрашње капацитете и да се повезују у

[7] Детаљније на: <https://unfccc.int/process/conferences/the-big-picture/milestones/the-doha-climate-gateway> (приступљено 7. 3. 2022)

[8] Детаљније на: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/what-is-the-paris-agreement> (приступљено 7. 3. 2022)

нове међународне облике сарадње. Све развијене земље, али и водеће земље у развоју, одавно су почеле да део својих спољнополитичких активности усмеравају ка изградњи унутрашњих административних и стручних капацитета за бављење новим изазовима, користећи се и развијајући капацитете климатске дипломатије. Неке су још пре више од тридесет година у својим администрацијама, најчешће при министарствима иностраних послова и министарствима заштите животне средине, формирале тела, групе или одељења за аналитику и климатску дипломатију, дајући носиоцима тих активности одлучујућу надлежност у пословима преговарања у области климатских промена и заштите животне средине у оквиру својих билатералних и мултилатералних дипломатских активности. Једна од првих држава на свету која је при кабинету председника Владе формирала јединицу за климатску дипломатију било је Уједињено Краљевство. Све је започело 1996. године, када је тадашњи министар иностраних послова у сенци Робин Кук (Robin Cook) формирао тим стручњака за климатске промене и заштиту животне средине, који га је саветовао и о међународној политици. Када је годину дана касније, након избора, преузео званично канцеларију министра иностраних послова Уједињеног Краљевства, ова група је добила и свој званични легитимитет (Mabey, Gallagher, Born, 2013). Неке од најразвијенијих земаља на свету имају специјалне саветнике шефова држава и Влада за питања климатских промена.^[9]

Зелена транзиција и измењени концепт безбедности

Измењен концепт безбедности, нови облици сарадње и конфронтација између држава у савременим међународним односима имају све веће социоекономске последице по државе. Као један од одговора на те последице државе су почеле да развијају различите политичке и економске инструменте. Један од најсложенијих јесте транзиција савремених економија од индустријских економија заснованих на енормном трошењу енергије ка зеленим економијама заснованим на иновацијама, заштити животне средине и обновљивим енергијама. Ова транзиција представља изузетно сложен скуп политичких, економских, социјалних и еколошких мера, инструмената и активности које морају бити усвојене у појединачним државама. Притисак за имплементацију ових политика долази у највећој мери од самих грађана и тржишта, али и од највећих међународних организација као што су Уједињене нације, Европска унија, Група Г7 итд.

Државе су данас „добровољно приморане“ да се баве транзицијом својих економија и да их „чисте од прљавих технологија“ и прекомерне употребе фосилних горива. Термин „добровољно приморане“ најбоље описује ситуацију у којој се државама оставља могућност избора да ли ће бити у возу зелене транзиције или неће, али, у случају да не буду, неће моћи да учествују у

[9] Детаљније на: https://beta.rs/vesti/politika-vesti-svet/137178-bivsi-drzavni-sekretar-sad-dzon-keri-na-celu-bajdenovog-tima-za-borbu-protiv-klimatskih-promena?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+beta+vesti+%28Novinska+agencija+Beta+-+Vesti%29 (приступљено 1. 3. 2022).

новим облицима сарадње и глобалне економије. Код мање развијених земаља ово ствара додатни притисак јер су често кредити који долазе од међународних финансијских институција и из билатералне помоћи и сарадње условљени еколошким стандардима и набавком скупих еколошких технологија. Основ зелене транзиције и онога што се данас, када излазимо из пандемије ковида 19, глобално назива зеленим опоравком (енгл. Green Recovery) јесте опоравак економије и природе смањивањем емисије штетних гасова. Поред циљева који су постављени UNFCCC, појединачне државе су почеле да се добровољно обавезују на додатно смањивање. Тако је Европска унија прва прокламовала циљ да Европа до 2050. године мора постати први климатски неутрални континент. Такође, недавно су највиши званичници Народне Републике Кине изјавили да ће до 2050. године и Кина смањити своје емисије за 50%.^[10] Наша земља се такође у децембру 2020. године обавезала да ће до 2050. године постићи климатску неутралност. Све ове добровољне мере имаће утицај и на друге државе да крену истим путем.

У процесу успостављања климатског режима глобално је највећи допринос давала и даје Европска унија и њене најразвијеније државе чланице. Сталним повећавањем амбиција у погледу смањивања емисија штетних гасова и сталним покретањем различитих иницијатива за сарадњу и разговор Европска унија се наметнула као светски лидер у овом процесу. Та њена улога је далеко од чисте форме, јер политике које

садрже енергетски и климатски пакети које су усвојили највиши органи ЕУ од држава чланица захтевају суштинску промену у односу према овом изазову и стварне и мерљиве доприносе. Од држава из нашег региона такође се очекује да следе ту политику и као земље кандидати за чланство у овој међународној организацији, али и као њени чланови. Имајући ово у виду, намеће се закључак да балканске државе морају да учине исто и у погледу климатске дипломатије као средства за успешно вођење климатске политике. То значи да државе региона морају да ојачају своје унутрашње дипломатске капацитете упркос томе што је ова врста спољнополитичке активности држава на нашем простору још недовољно научно истражена и недовољно практично позната.

Имајући у виду „добровољну примораност“ држава да се понашају на одређени начин у измењеним околностима савремених међународних односа, приоритети владиних политика и приоритети спољне политике држава могу бити остварени успостављањем капацитета за успешно спољнополитичко деловање држава у области климатских промена и успешно вођење климатске дипломатије, што ће повећати регионалну стабилност и међусобно поверење држава. Измењени концепт безбедности у савременим међународним односима ствара потребу, али и даје могућност да савремене државе водећи успешну климатску дипломатију повећају међусобно поверење и успоставе безбедносну заједницу према модерном схватању безбед-

[10] Детаљније на: <https://beta.rs/zelena-srbija/zs-srbija/138211-vucic-srbija-ce-do-2050-godine-biti-niskougljenicno-drustvo-sa-konkurentnom-ekonomijom> (приступљено 7. 3. 2022).

ности. Ово је значајно јер климатске промене, видљиво или не, утичу на многе друге изазове с којима се суочавају модерне државе стварајући притом промену у односу између геополитике и геоекономије, што све утиче на државе и процесе у којима оне учествују.

Климатска дипломатија као средство спољне политике модерних држава

У спољној политици средства се користе да би се постигли неки циљеви. Циљеви се не могу одредити без познавања средстава која једном субјекту међународних односа стоје на располагању. Такође, избор средства је условљен претходним избором циља. И овде се наизглед налазимо у зачараном кругу јер једно без другог не може. Да би се изашло из овог круга неопходно нам је оно најважније у било којој активности, а то су вредности. Вредности су стања или особине које људи желе и сматрају их добрим, корисним или лепим. У основи сваког спољнополитичког средства, односно поступка којим желимо да остваримо неки циљ налази се нека вредност. Она може бити заједничка свим државама, као што је опстанак или квалитет живота, општечовечанска у коју спада и очување човекове околине, односно посебна вредност која је специфична за појединачне субјекте спољне политике као што је, на пример, национални интерес (Vukadinović, 2005, str. 84). Одабирање циља састоји се, дакле, у одабирању вредности коју желимо да постигнемо или сачувамо неким спољнополитичким средством. Један од најстаријих познатих политичких писаца и мислила-

ца, индијски филозоф Каутиља, дао је једну од првих подела спољнополитичких средстава. У *Арѿхашасѿри*, делу које се приписује њему, каже – да би се постигао одређени циљ, могу се према приликама применити мирење, дарови, расправа и казна (Boesche, 2002). У суштини, ова се подела одржала и до данас и са малим изменама можемо рећи да се спољнополитичка средства по својој суштини данас могу поделити на убеђивање, обећавање, награђивање, прећење, принуђивање и кажњавање. Поред ове поделе спољнополитичких средстава по њиховој суштини, средства у међународним односима можемо посматрати и у материјалном смислу, односно као инструменте или оруђа преко којих се делује у међународним односима. Свакако, најважније спољнополитичко средство у материјалном смислу у савременим међународним односима јесте дипломатија.

Квалитет живота, безбедност, а нажалост и опстанак као заједничка вредност свих држава у XXI веку више се не могу одвојити од климатских промена које озбиљно угрожавају и прете да угрозе ове вредности. Да би се оне очувале и унапредиле, мудре државе су схватиле да значајан део својих дипломатских активности морају да усмере у том правцу. Поготово што климатске промене прете да угрозе и друге заједничке, општечовечанске и посебне вредности, без којих савремени систем међународних односа не би био могућ. На тај начин настала је посебна врста дипломатске активности која се у најширем смислу може сматрати делом мултилатералне дипломатије, али све више, под утицајем времена у којем живимо и озбиљности претње какву представља промена климе, постаје и не-

фото: depositphotos

Топљење глечера на Гренланду као последица глобалних климатских промена

заобилазни фактор билатералне и нове полилатералне дипломатије. Дакле, једноставно говорећи, климатску дипломатију можемо одредити као ново спољнополитичко средство држава за постизање заједничких и посебних спољнополитичких циљева усмерених на очување заједничких, општечовечанских и посебних вредности као што су опстанак, национална безбедност и квалитет живота. Срж климатске дипломатије представљају мултилатерални преговори држава који се одвијају под окриљем UNFCCC и других значајних међународних конвенција

и организација. Због озбиљности претње ови преговори постају све чешћа тема и на агендама билатералних преговора држава, али и полилатералних међународних активности.

Када говоримо о промени климе не можемо повући никакву политичку, идеолошку, економску па ни државну границу. Промена климе и природа не познају ове границе. Једина граница, која чак не може бити ни граница у смислу било какве препреке, већ више граница у смислу разлике у односу на нешто друго јесу биолошка и географска граница које су условљене природом

дом. Поред немогућности да на националним границама зауставимо природне катастрофе, простор који заузимају националне државе на Балканском полуострву нема могућност ни да у биолошком смислу буде одвојен од остатка Јужне и Југоисточне Европе. Стара планина са својим биодиверзитетом не почиње и не завршава се на тзв. западном Балкану. Дунав пролази кроз неколико земаља док се не улије у Црно море, итд. Биодиверзитет Балкана је као један од најбогатијих биодиверзитета на свету неодојиви део биодиверзитета читаве Јужне и Југоисточне Европе. Оваквим приступом желимо да покажемо да у питањима климатских промена не можемо остајати на државним, националним или политичким границама. Ово има посебан значај у светлу постављеног циља да Европа до 2050. године постане први климатски неутрални континент на свету. Без климатски неутралне Југоисточне Европе нема ни климатски неутралне Европе.

Овде желимо да појаснимо зашто када говоримо о изазову климатских промена у региону није уместо користити одредницу Западни Балкан, већ само Балкан или Југоисточна Европа. Наиме, да бисмо уопште могли да сагледамо изазов климатских промена из регионалне перспективе, најпре морамо правилно да одредимо границе овог региона. У том послу, за разлику од неких других области, нама на руку иде то што је клима јединствена и недељива по националним основама и границама. То нам олакшава приступ и даје могућност за ваљану и рационалну анализу у реалним оквирима. У литератури, научној, стручној и политичкој, последњих година за овај регион можемо наћи неколико на-

зива, што често код читалаца ствара забуну. Ти називи углавном зависе од тога да ли се користе за географско, политичко или политичко-географско описивање и одређење овог простора. Тако поједини аутори, који регион проучавају као географску целину, најчешће користе назив Балкан или Балканско полуострво, при чему ми-сле на Србију, Хрватску, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Северну Македонију, Албанију, Грчку, Бугарску, Румунију и европски део Турске. Неки аутори овој групи додају и Словенију. То је уједно и најстарије одређење региона, које се најдуже користило и као географско и као једино политичко одређење. Шире географско, а све чешће и политичко одређење користе аутори који овај простор називају Југоисточном Европом, којој, поред наведених држава, припада и део Мађарске (Банат). Међутим, крајем деведесетих година и почетком прве деценије овог века из политичке потребе да се направи разлика између држава које су учествовале у сукобима на простору бивше Југославије и оних које нису, западна међународна заједница престала је да користи термине Балкан и Југоисточна Европа и формирала је нови, чисто политички термин Западни Балкан, којим су обухваћене државе бивше Југославије, минус Словенија, плус Албанија. Употреба овог термина је покушај да се, с једне стране, истргну из сећања било какав југословенски простор и наслеђе, а с друге стране, да се јасно поделе и обухвате (не)интересне сфере у региону. Овакав приступ брзо је довео до бројних теоријских и практичних потешкоћа. Једноставно, ако прихватимо појам Западни Балкан, онда морамо имати и еквивалентне појмове за источни, северни и

Јужни Балкан, што нас наводи на закључак да ове појмове морамо дефинисати по географском, а не политичком принципу. Ако се ослонимо на географију, немамо много простора да својевољно одређујемо које ће државе или делови држава бити обухваћени неким појмом па би тако неке државе биле и Западни и Источни Балкан или Западни и Јужни Балкан итд. Појам Западни Балкан је дакле чисто политичка конструкција без икаквих веза са географијом. Колико нелогичности и недоследности има у таквом приступу најбоље говори чињеница да је након једнострано проглашене независности Косова*^[11] 2008. године и уласка Хрватске у Европску унију 2013. године међународна заједница овај термин кориговала па се сада под Западним Балканом подразумевају наведене државе, минус Хрватска, плус Косово*. Не само да овај назив региона није коректан у смислу да описује ирационалне границе региона које не постоје, већ он осим за политичке потребе не може да се користи ни за једну озбиљнију анализу или целовит регионални приступ било ком изазову. Када је реч о климатским променама о томе нема говора. Овај регион је у смислу биологије, биодиверзитета, климатског појаса и географије недељива целина. Из тог разлога смо у овом раду, а из потребе да се дође до реалних и темељних закључака, користили најшири политичко-географски приступ и посматрали овај регион као Југоисточну Европу. Свако друго ограничавање или регионално сужавање не би дало реалну представу проблема који анализирамо.

Климатска дипломатија, Балкан и даље

На крају, можемо закључити да, иако нису најважнији изазов XXI века, климатске промене су свакако изазов који највише утиче на све друге изазове данас. Слободно можемо рећи да су климатске промене највећи мултипликатор свих других изазова у модерно време. Такође, као што смо претходно видели, измењена природа савремених међународних односа, која је у међународну арену увела недржавне актере, недржавне и нељудске претње, мења и природу савременог концепта безбедности, а самим тим и улогу државних администрација, првенствено министарстава иностраних послова. Данас се све чешће користи појам полилатерализам, за разлику од појмова билатералне и мултилатералне сарадње, при чему ниједан од ових облика сарадње није у пракси „чист“ и довољно прецизан да објасни оно што се дешава, али простор овог рада не дозвољава да улазимо у даљу разраду овог проблема већ ћемо то оставити за неку другу прилику. Нови облици сарадње утичу и на појаву новог концепта моћи који можемо назвати „меко-тврда“ моћ, где се механизмима меке моћи постижу резултати који су се некада постижали искључиво механизмима тврде моћи, а где постоји својеврсна „добровољна примораност“ самих држава. У доба глобализације већина спољнополитичких активности постепено пребацује фокус са геополитике на геоекономију, што открива да

[11] Косово* – овај назив је без прејудуцирања статуса и у складу је с Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244 и мишљењем Међународног суда правде о декларацији о независности Косова.

сарадњом у области климатских промена државе иновацијама и новим технологијама могу подстаћи сопствени економски развој, повећати међусобну трговинску и научну сарадњу, а тиме додатно ојачати регионалну стабилност и остварити реалне економске бенефите за своје грађане. Да би биле успешне у овоме, савремене државе морају развијати своје административне и дипломатске капацитете за бављење изазовима савременог доба какве су климатске промене. Овде се намеће питање зашто државе нашег региона не би биле део глобалног климатског режима у настајању, поготово ако имамо у виду да су евентуални трошкови које

треба поднети вишеструко мањи од штете која би настала ако остану по страни, али и од свих добити и користи које би проистекле из такве партиципације. Из овога произилази закључак да је важно успоставити капацитете за успешно вођење климатске дипломатије у државама региона, а затим укључити питања климатских промена и заштите животне средине у већину регионалних и глобалних иницијатива за сарадњу. Уколико се изазову климатских промена из угла спољне политике приступи на овај начин, климатска дипломатија може бити једно од најважнијих спољнополитичких средстава држава у XXI веку

References / Литература

- Adriazola, P., Carius, A., Griestop, L., Ruthner, L., Tanzler, D., Thwaites, J., Wolters, S. (2014). *New Paths for Climate Diplomacy*. Berlin: Federal Foreign Office; Adelphi.
- Amanatidis, G., Urbina Trevino, G. (2018). *Climate Diplomacy*. Brussels: European Parliament.
- Buzan, B. et al (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Berlin Climate and Security Conference Summary* (2019). Berlin: German Federal Foreign Office; Adelphi; Potsdam Institute for Climate Impact Research.
- Boesche, R. (2002). *The First Great Political Realist: Kautilya and His Arthashastra*. Lanham: Lexington Books.
- Bojić, A. (2010). *Energy Security of European Union*. Beograd: Fakultet političkih nauka. [In Serbian]
- Climate Diplomacy Report* (2019). Berlin: Federal Foreign Office.
- Cvetković, V., Vučić, S., Gačić J. (2015). Climate Change and National Defence. *Vojno delo*, 67(5), 181–203. doi: 10.5937/vojdelo1505181C [In Serbian]
- Group of authors (2020). *21. Century Diplomacy, Foreign Policy is Climate Policy*. Berlin: Wilson Center; Adelphi.
- Hofmeister, W. Rueppel, P. (2014). *Climate Change Diplomacy, the Way Forward for Asia and Europe*. Singapore, Brussels: Konrad-Adenauer Stiftung Ltd.; East Asian Institute; European Policy Centre; European Union Centre in Singapore.
- Kegley, C. W. (2004). *World Politics: Trend and Transformations*. Beograd: Centar za studije Jugoistočne Evrope; Fakultet političkih nauka; Prometej. [In Serbian]

- Mearsheimer, J. J. (2010). *The Tragedy of the Politics of Great Powers*. Beograd: Udruženje za studije SAD u Srbiji; Fakultet političkih nauka. [In Serbian]
- Nadić, D. (2012). *Experiments in Political Ecology*. Beograd: Čigoja štampa; Fakultet političkih nauka. [In Serbian]
- Nye, J. (1988). Neorealism and Neoliberalism. *World Politics*, 40(2), 235–251. doi:10.2307/2010363
- Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Nye, J. (2006). *Understanding International Conflicts*. Beograd: Stubovi kulture. [In Serbian]
- Purvis, N., Belenky, M., Lefton R., Langley, C. (2016). *Climate Diplomacy after Paris: opportunities for U.S. leadership*. Washington DC: Climate Advisers.
- Sekulić, G., Dimović, D., Kalmar, Z., Todorović, N. (2012). *Climate Change Resilient – Serbia*. Beograd: WWF. [In Serbian]
- Seyom, B. (1996). *International Relations in a Changing Global System, Toward a Theory of the World Polity*. New York: Westview Press.
- Simić, R. D. (2002). *Security Science*. Beograd: Službeni list [In Serbian]
- Simić, R. D. (2007). *Modern Security Theories*. Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove. [In Serbian]
- Vukadinović, R (2005). *Theory of International Politics*. Zagreb: Politička kultura. [In Croatian]
- Wang, H. (2020). “Climate Superpowers?” *Why the Cold War is the wrong analogy for our heating Planet*. In: A. Carius, N. Gordon, L. Risi (eds.) *21st Century Diplomacy, Foreign Policy is Climate Policy* (6–9). Berlin: Wilson Center; Adelphi.

Internet sources / Интернет извори

- <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-kyoto-protocol/what-is-the-kyoto-protocol/kyoto-protocol-targets-for-the-first-commitment-period>
- <https://unfccc.int/resource/docs/2007/cop13/eng/06a01.pdf>
- <https://www.thegef.org/>
- <https://www.greenclimate.fund/>
- <https://unfccc.int/process/conferences/the-big-picture/milestones/the-doha-climate-gateway>
- <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/what-is-the-paris-agreement>
- https://beta.rs/vesti/politika-vesti-svet/137178-bivsi-drzavni-sekretar-sad-dzon-keri-na-celu-bajdenovog-tima-za-borbu-protiv-klimatskih-promena?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+betavesti+%28Novinska+agencija+Beta+-+Vesti%29
- <https://beta.rs/zelena-srbija/zs-srbija/138211-vucic-srbija-ce-do-2050-godine-biti-niskougljenicno-drustvo-sa-konkurentnom-ekonomijom>

Andrej R. BojićUniversity of Belgrade
Faculty of Political Sciences
Belgrade (Serbia)

Development of Climate Diplomacy and its Significance for Modern State

Summary

Climate change is one of the greatest challenges encountered by modern states and humanity on the whole. It has a huge impact on almost all foreign policy challenges in the 21st century. Scientists and experts have reached agreement about its significance. However, there is no political consent and formulation of an efficient political response. Since climate change occurs globally, the political response to it must be international, regional and local. In order to respond efficiently to climate change, it needs to be properly understood and adequately analyzed, and states must have the capacity to successfully deal with that challenge in their respective foreign policies. In other words, states must build internal capacities for successful conduct of climate diplomacy that, since the emergence of this challenge on the international agenda, at the beginning of the 1990sm has become the main foreign policy instrument in the development of the international climate regime. From the first global UN Summit in Rio (1992) to the most recent one in Glasgow (2021), the climate regime was developed more or less rapidly, depending on the major or minor successes of climate diplomacy. Nowadays, with the consequences of climate change being more evident and with citizens raising their voice, states cannot allow themselves to be amateurs in that area of foreign policy activity. The modified concept of international relations that has also brought along the modified concept of security has a broader view than the exclusive orientation to the state. All this also includes the countries of Southeast Europe which are able to make an actual contribution through successful climate diplomacy, as well as improve mutual regional cooperation and strengthen their economic development.

Keywords: climate change, climate diplomacy, climate regime, United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), green transition, Southeast Europe, decarbonisation, green recovery, regional cooperation